

ПРОЛОГ

Листопад 1976 року

— Дідусю, розкажи мені про свою маму.

Він мовчки пригладив мені волосся, і на одну довгу мить я вирішила, що дідусь мене не почув.

— Вона була гарна. Волосся мала темне, а очі — зелені, достоту як у тебе.

— Ти за нею сумуєш?

Із кутиків очей у мене потекли сльози, і його плече під моєю щогою намокло. Я відчайдушно сумувала за матір'ю.

— Уже ні, — заспокоїв мене дідусь.

— Чому?

Раптом я розсердилася на нього. Як він міг отак її зрадити?! Він був зобов'язаний за нею сумувати.

— Тому що вона досі зі мною.

Від цього я гірко заплакала.

— Тихіше, Енні. Заспокойся. Годі. Ти не зможеш почути, якщо плакатимеш.

— Що почути? — Я глитнула, злегка відволікшись від свого болю.

— Вітер. Він співає.

Я пожвавішала і трохи підвела голову, намагаючись почути те, що чув мій дідусь.

— Не чую ніякої пісні, — мовила я.

— Прислухайся уважніше. Може, він співає для тебе.

Вітер квилив і кудись квапився, тиснучи на вікно моєї спальні.

— Я чую вітер, — зізналася, дозволяючи його звукам заспокоїти себе. — Але пісня в нього не дуже приємна. Вона більше схожа на крик.

— Може, вітер намагається привернути твою увагу. Може, він має сказати щось дуже важливе, — пробурмотів дідусь.

— Він не хоче, щоб я журилася? — припустила я.

— Так. Саме так. Я теж дуже журився, як був маленький, десь такий, як ти, а дехто сказав мені, що все буде гаразд, бо вітер уже знає.

— Уже знає що? — здивувалася я.

Дідусь теплим і водночас розкотистим голосом проспівав рядок із пісні, якої я ніколи не чула.

— Ні вітер, ні прибій не зміг забути його...

Нараз він перестав співати, наче не знав, як там далі.

— Забути кого? — не вгавала я.

— Усякого, хто коли-небудь жив. Вітер і вода вже знають, — тихо промовив він.

— Що знають?

— Усе. Вітер, що його ти чуєш, віяв завжди. Дощ, який падає, завжди той самий. Ще раз і ще, знов і знову, ніби по велетенському колу. Вітер і хвилі існували від початку часів. Каміння й зорі — також. Але каміння не розмовляє, а зорі надто далеко, щоб розповісти нам, що вони знають.

— Вони нас не бачать.

— Ні. Мабуть, ні. Але вітер і вода знають усі таємниці Землі. Вони бачили й чули все, що коли-небудь було сказано чи зроблено. А якщо ти прислухаєшся, вони розкажуть тобі всі історії та проспівують усі пісні. Історії всіх, хто колись жив на світі. Мільйонів і мільйонів життів. Мільйони й мільйони історій.

— А мою історію вони знають? — приголомшено запитала я.

— Так, — прошепотів він із зітханням і, всміхнувшись, поглянув на моє зведене до нього обличчя.

— І твою теж?

— О так. Енні, дівчинко, наші історії пов'язані між собою. Твоя історія особлива. Можливо, щоб її розповісти, знадобиться все життя. І твоє життя, і моє.

РОЗДІЛ 1

ЕФЕМЕРА

Не жалкуй, —
озвався він, — що ми знебулись. Далі
нові кохання ждуть. Спішім до них.
Бо перед нами — вічність. Наші душі —
кохання вічне — й вічне розставання¹.

В. Б. Їйтс

Червень 2001 року

Кажуть, Ірландія побудована на своїх історіях. Фейрі² та фольклорні оповідки населяли Ірландію з давніх-давен, давніше, ніж англійці чи навіть Патрік³ і парохі. Мій дід, Оїн Галлагер (вимовляється «ГаллаГЕР», а не «ГаллаГЕР»), цінував історії понад усе й навчив мене того самого, бо тільки в легендах та переказах ми не даємо відійти в небуття нашим предкам, своїй культурі та історії. Ми обертаємо спогади на історії, а якщо не робимо цього, то втрачаємо їх. Зникають історії — зникають і люди.

Ще з дитинства я опинилася в полоні минулого, і мені хотілося знати історії людей, які жили до мене. Можливо, цьому сприяло моє раннє знайомство зі смертю та втратами,

¹ Переклад М. Стріхи. (Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інше.)

² Фейрі — у фольклорі германських і кельтських народів, передусім — шотландців, ірландців і валлійців, загальне найменування надприродних істот.

³ Ідеться про святого Патріка, який, за легендою, відкрив сотні церков і навернув у християнство близько ста двадцяти тисяч ірландців.

але я знала, що мене колись теж не стане і ніхто не пам'ятатиме, що я взагалі жила на світі. Світ забуде. Піде далі, звільнившись від тих, хто був раніше, скинувши із себе старе заради нового. Трагізм усього цього був для мене нестерпний — трагізм того, що життя починається і закінчується, але ніхто цього не пам'ятає.

Оїн народився у графстві Літрім 1915 року, за дев'ять місяців до уславленого Великоднього повстання, що назавжди змінило Ірландію¹. Його батьки (мої прабабуся та прадідусь) загинули під час того повстання, й Оїн осиротів, не знаючи жодного з них. Цим ми з дідом були подібні: обоє осиротіли малими; його втрата увірвалася в мою, моя втрата стала його. Мої батьки померли, коли мені було всього шість років. Я була маленькою дівчинкою з неповоротким язиком і надміру активною уявою, й Оїн увійшов у моє життя, врятував мене й виростив.

Бувало, коли я силкувалася щось сказати, дідусь давав мені ручку й папір. «Якщо не можеш вимовити, запиши. Так слова проіснують довше. Записуй усі свої слова, Енні. Записуй і відсилай їх кудись».

Так я й робила.

Та ця історія не схожа на жодну з тих, які я бодай колись розповідала, на жодну з тих, які я написала. Це історія моєї родини, вплетена у тканину минулого, вирізьблена в моїй ДНК й навіки закарбована в пам'яті. Усе це почалось — якщо це має початок — тоді, коли Оїн помирав.

— У моєму письмовому столі є замкнена шухляда, — сказав дідусь.

¹ Збройне повстання, що відбулося в Ірландії на Великдень (24—29 квітня) 1916 року. Жорстоко придушене англійською короною, воно, втім, стало важливим кроком до незалежності Ірландії.

— Я знаю, — під'юдила його, ніби колись намагалася влізти до тієї замкненої шухляди. Насправді ж я й гадки про неї не мала. Я вже давно не жила в бруклінському будинку з бурого піщанику, що належав Оїнові, а ще довше не називала Оїна дідусем. Тепер він був просто Оїном, а його замкнені шухляди мене не цікавили.

— Не нахабній, дівчинко, — насварив мене Оїн, повторивши фразу, яку я вже чула тисячу разів за своє життя. — Ключ у мене на брелоку. Найменший. Візьмеш?

Я зробила так, як він попросив, виконавши його вказівки й діставши із шухляди її вміст. Скринька, наповнена листами — сотнями листів, охайно впорядкованих і зв'язаних у пачки, — а на ній — великий манільський конверт. На мить я зупинилася на листах, зауваживши, що, судячи з вигляду, жодного з них досі не відкривали. На кожному в кутку дрібним почерком записано дату — і більше нічого.

— Принеси мені манільський конверт, — наказав Оїн, не підводячи голови з подушки. За останні кілька місяців він так ослаб, що лише зрідка вставав з ліжка.

Я відклала скриньку з листами вбік, узяла конверт і повернулася до діда. Розщепнула застібку на конверті й обережно його перевернула.

На ліжко вислизнули кілька світлин і маленька книжечка у шкіряній палітурці. Останнім із нього викотився латунний гудзик із заокругленим, потьмянілим від часу вершечком, і я підібрала його, а тоді обмацала безневинний предмет пальцями.

— Що це, Оїне?

— Цей гудзик належав Шонові Мак-Діармаді, — прохрипів він, і в очах його спалахнув вогник.

— *Тому самому* Шонові Мак-Діармаді¹?

— А якому ж іще?

— Звідки він узявся *в тебе*?

¹ Шон Мак-Діармада — один із ватажків Великоднього повстання.

— Мені подарували. Переверни його. Там нашкрябано його ініціали — бачиш?

Я піднесла гудзик до світла й заходилася крутити його і сьак і так. Справді, на його поверхні було надряпано крихітну літеру «Ш», а далі — «Мак-Д.».

— Гудзик від його пальта, — пояснив Оїн. Але я знала цю історію. Уже протягом багатьох місяців я була занурена в дослідження ірландської історії, намагаючись осмислити її для написання роману, над яким працювала.

— Він викарбував свої ініціали на гудзиках власного пальта й кількох монетах і віддав їх своїй дівчині, яку звали Мін Раян, у ніч перед тим, як його розстріляли за участь у повстанні, — сказала я, приголомшена крихітною часточкою історії, яку тримала в руці.

— Саме так, — підтвердив Оїн, і на його вустах промайнула ледь помітна грайлива усмішка. — Шон Мак-Діармада був із графства Літрім, у якому я народився й виріс. Мандрував країною й засновував осередки Ірландського республіканського братства. Він і залучив до нього моїх батьків.

— Неймовірно, — видихнула я. — Оїне, тобі слід підтвердити справжність гудзика й покласти його в якесь безпечне місце. Він має коштувати цілий статок.

— Енні, дівчинко, тепер він твій. Що з ним буде, вирішувати тобі. Тільки пообіцяй мені, що не віддаси гудзика тому, хто не розумітиме його справжньої цінності.

Я зустрілася з ним поглядом, і мій захват від гудзика згас і зійшов нанівець.

Оїн видавався дуже втомленим. Дуже старим. А я не була готова до того, щоб дати йому можливість відпочити, — поки що не готова.

— Але... Оїне, я й сама її як слід не розумію, — прошепотіла я.

— Чого не розумієш?

— Його справжньої цінності. — Я хотіла, щоб він продовжував говорити, щоб він не засинав, і притьмом заходилася

заповнювати порожнечу, яку розверзла в мені його втома. — Я тут читала про Ірландію — біографії, документальні тексти, збірки, щоденники. Досліджувала всі ці відомості останні пів року. У мене в голові стільки інформації. Але ж я не знаю, як усьому цьому дати лад. Історія після Великоднього повстання шістнадцятого року — це суцільний хаос із якихось думок і звинувачень. І при цьому жодного консенсусу.

Оїн засміявся, та це прозвучало нервово й невесело.

— Це Ірландія, моя люба.

— Справді?

Це було страшенно сумно. І страшенно прикро.

— Дуже багато думок і дуже мало рішень. Та навіть усі думки на світі не в змозі змінити минуле.

Оїн зітхнув.

— Я сама не знаю, яку історію розповім. Щойно вирішую одне, як набігає друге, і я вже відкидаю те, що до того надумала. Я почуваюся безпорадною.

— Народ Ірландії теж так почувався. Це одна з причин того, що я виїхав звідти.

Оїнова рука тим часом намацала книжечку в шкіряній папітурці, і тепер він гладив її так, як гладив мене по голівці, коли я була дитиною. Якусь мить ми мовчали, занурившись кожен у свої думки.

— Ти сумуєш за нею? Сумуєш за Ірландією? — спитала я.

Раніше ми про це не говорили. Моє життя — наше спільне життя — минало в Америці, в місті жвавому та яскравому, як блакитні очі Оїна. Я знала дуже мало про те, як дідусь жив до мого народження, а він ніколи не прагнув розповісти про це.

— Я сумую за її народом. Сумую за її запахом і зеленими полями. Сумую за морем і за тим, що непідвладне часу. Час не владний над нею. Вона мало змінилась. Енні, не пиши книжки про історію Ірландії. Таких книжок хоч греблю гати. Розкажи краще історію кохання.

— Оїне, мені все одно потрібен контекст, — із усмішкою зауважила я.

— Так. Потрібен. Але нехай історія не відвертає твоєї уваги від людей, які пережили її особисто. — Оїн тремтливими пальцями взяв одну зі світлин і, щоб краще роздивитися, підніс близько до очей. — Якись події неминуче завдають сердечного болю, якись учинки виймають душу, і люди блукають по світу без душі, намагаючись знайти втрачене, — забурмотів він, неначе цитуючи те, що колись чув, те, що відгукнулося в ньому, а по тому передав мені світлину, яку тримав у руці.

— Хто це? — спитала я, придивившись до жінки, яка, своєю чергою, рішучо дивилася на мене.

— Це твоя прабабуся, Енн Фіннеган Галлагер.

— Твоя мати? — перепитала я.

— Так, — видихнув він.

— Я подібна до неї, — із захопленням мовила я. Через одяг і зачіску вона здавалась екзотичним створінням, чужинкою, але обличчя, звернуте на мене з минулих десятиліть, можна було б переплутати з моїм.

— Так. Подібна. Дуже сильно, — погодився Оїн.

— Вона трохи напружена, — зауважила я.

— Тоді було не заведено всміхатися.

— Узагалі?

— Ні, — пирхнув він, — не *взагалі*. Тільки на знімках. Ми щосили старалися здаватися поважнішими, ніж були насправді. Усі хотіли бути революціонерами.

— А це мій прадідусь? — Я показала на чоловіка, що стояв біля Енн ще на одному знімку.

— Так. Мій батько, Деклан Галлагер.

Пожовкла картка зберегла молодість і енергійність Деклана Галлагера. Він одразу мені сподобався, і я несподівано відчула, як біль ужалив мене в груди. Деклана Галлагера вже не було, і я ніколи з ним не познайомлюся.

Оїн передав мені ще один знімок — світлину своїх матері й батька разом із чоловіком, якого я не знала.

— Хто це?

Незнайомець був одягнений так само, як Деклан: офіційно, у костюм-трійку з приталеним жилетом, який визирав з-під лацканів. Руки він тримав у кишенях, а його волосся, коротке з боків і довше на маківці, було зачесане назад і лягало акуратними хвилями. Каштанове чи чорне, мені було незрозуміло. Він злегка морщив чоло, наче йому було неприємно, що його знімають.

— Це доктор Томас Сміт, найкращий друг мого батька. Я любив його майже так само, як люблю тебе. Він був мені як батько.

Оїн говорив тихо, а його очі знову заплющувалися.

— Справді? — здивовано задзвенів мій голос. Оїн ніколи не розповідав про цього чоловіка. — Оїне, чому ти не показував мені цих світлин? Я ніколи не бачила жодної з них.

— Там є ще, — пробурмотів Оїн, проігнорувавши моє запитання — так, ніби для пояснення було потрібно багато сил.

Я перейшла до наступної світлини в купці, що лежала переді мною.

На ній було зображено Оїна, коли він був маленьким хлопчиком: великі очі, веснянкувате обличчя та прилизане волосся. Одягнений у короткі штанці, довгі шкарпетки, жилет і маленький піджачок. У руках тримав картузика. Позаду нього стояла жінка із суворо зімкненими вустами, яка поклала руки йому на плечі. Може, вона й була по-своєму гарна, та водночас здавалася надто підозріливою, щоб усміхнутися.

— Хто це?

— Моя бабуся, Бріджид Галлагер. Мати мого батька. Я називав її бабунею.

— Скільки тобі тут років?

— Шість. Бабуня того дня була мною дуже незадоволена. Я не хотів зніматися без решти рідних. Але вона наполягла на тому, щоб ми знялися лише вдвох.

— А ця? — Я взяла наступну світлину. — Розкажи мені про цей знімок. То твоя мама — у неї тут довше волосся — і лікар, так?

Коли я придивилася до світлини, моє серце затріпотіло. Томас Сміт дивився згори вниз на жінку поруч із собою, наче в останню мить не зміг утриматися, щоб не перевести на неї погляд. Вона теж дивилася вниз із таємничою усмішкою на вустах. Вони стояли на невеликій відстані, але гостро усвідомлювали присутність одне одного. А крім них, на фото не було більше нікого. Цей знімок був дивовижно відвертий як на ту епоху.

— Томас Сміт був... закоханий в Енн? — спитала я, затнувшись і несподівано затамувавши подих.

— Так... і ні, — тихо мовив Оїн, і я насуплено поглянула на нього.

— Що це за відповідь? — запитала я.

— Правдива.

— Але ж вона була заміжня за твоїм батьком. І хіба ти не сказав, що він був найкращим другом Деклана?

— Сказав.

Оїн зітхнув.

— Ого. Тут є якась історія! — радісно вигукнула я.

— Так. Є історія, — прошепотів Оїн. Його очі заплющились, а вуста затремтіли. — Чудова історія. Я дивлюся на тебе й завжди мимоволі згадую її.

— Це ж добре, хіба ні? — запитала я. — Згадувати — це добре.

— Згадувати — це добре, — погодився він, але водночас скривився, а тоді вчепився в ковдру.

— Коли ти востаннє пив знеболювальне? — різко спитала я.

Кинула знімки й помчала по пігулки, що стояли на стільниці в його ванній кімнаті. Витрусила одну тремтливими руками й налила води у склянку, а тоді підняла Оїнову голову, допомагаючи йому запити. Я хотіла, щоб він лежав у лікарні, в оточенні людей, здатних про нього подбати. Йому ж хотілося бути вдома, зі мною. Він провів у лікарнях усе життя, піклуючись про тих, хто хворів і помирав. Коли